

ПОНЯТТЯ «ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО»

Своїм корінням громадянське суспільство сягає часів Стародавньої Греції, коли закладалися принципи ділення і представлення соціального світу. Громадянське суспільство — це сукупність недержавних самостійних соціально-економічних, політичних, релігійних, культурних, національних відносин і інститутів, які утворюються для задоволення різноманітних потреб населення і становлять основу прогресивного розвитку держави.

Громадянське суспільство — це сукупність індивідів, які взаємодіють між собою; остаточним результатом цієї взаємодії є держава. Це сфера соціальної взаємодії між економікою та державою, яка охоплює приватну сферу (особливо сім'ю), сферу асоціацій (особливо добровільних асоціацій), соціальних рухів і форм публічної комунікації.

Сучасне громадянське суспільство твориться через форми самоконститування і самообілізації. Воно інституалізоване й узагальнене через закони, особливо через суб'єктивні права, що стабілізують соціальну диференціацію.

© Alexandra (Nessa) Gnatoush.

(Attribution-NonCommercial- Creative Commons license)

Події Майдану, Грудень 2013 року.

Напис на плакаті: «Я українець/ка і я не можу бути спокійним/ою»

Громадянське суспільство — це не щось відділене від держави, це, з одного боку, стадія її становлення, а з іншого — частина її функціонального механізму. Держава — це соціальна система, яка досягла стадії стабільності, це стаціонарна система. Громадянське суспільство — це система в стадії розвитку. Воно має нижчий рівень організації, ніж держава, і воно є мобільнішим і динамічнішим, ніж держава. Громадянське суспільство здійснює таку ж стабілізуючу і регулятивну функцію, що й держава, але тільки на нижчому рівні суспільної ієрархії.

Громадянське суспільство розглядають як суспільство рівних громадян, які раціонально мислять, раціонально встановлюють мету і на підставі цієї раціональності будують стосунки між собою.

Громадянин — вільний індивід, позбавлений соціальних чи релігійних обмежень, який сам обирає собі мету і за домовленістю з іншими громадянами запроваджує певний суспільний порядок.

Ідеальний член громадянського суспільства повинен бути свідомим своїх обов'язків, конформістським, терплячим, скромним, поінформованим, відповідальним, довірливим, толерантним, активним, лояльним, солідарним, моральним, таким, що мислить і здійснює моральний опір у разі його утиску.

Існує три рівні громадянського суспільства:

- культурний рівень (рівень цінностей);
- інституційний рівень;
- практичний рівень людської взаємодії.

Структура громадянського суспільства:

1. Економічні групи (асоціації і мережі, акціонерні товариства, фірми, компанії);
2. Культурні групи (етнічні, родові та інші інституції та асоціації, які захищають колективні права, цінності, переконання, вірування і символи);
3. Інформаційні та освітні групи (ті, які вироблять та розповсюджують, задля прибутку чи ні, публічні знання, ідеали, новини та інформацію, як-от, недержавні заклади освіти та ЗМІ);
4. Групи захисту інтересів (створені для захисту спільних функціональних та матеріальних інтересів своїх членів: робітників, пенсіонерів

та інших, наприклад, профспілки, товариство сліпих, спілка чорнобильців);

5. Групи розвитку (організації, які об'єднують індивідуальні ресурси з метою покращення інфраструктури, інститутів та якості життя спільноти);
6. Спеціалізовані групи (правозахисні групи, рухи на захист навколишнього середовища, захисту жіночих прав, за земельну реформу та захист прав споживачів);
7. Політичні партії та громадські групи тиску (які вимагають у відкритий спосіб вдосконалити політичну систему і зробити її більш демократичною, запровадивши систему моніторингу за дотриманням прав людини, освітніх програм для виборців, нагляду за процесом голосування та докладаючи зусиль до боротьби із корупцією тощо);
8. Органи самоорганізації населення (вуличні та домові комітети, громадські ради, діяльність яких спрямована на покращення місцевого управління та життєзабезпечення);
9. Різноманітні неформальні групи та сім'я.

Функції організацій громадянського суспільства:

- контроль за використанням державного примусу й водночас — підтримка демократичних урядів;
- доповнення ролі політичних партій, створення поряд із політичними партіями інших каналів представництва інтересів;
- поширення демократичних цінностей, толерантності, поміркованості, прагнення до компромісу;
- організація управління на місцевому рівні;
- пом'якшення політичних конфліктів;
- вишкіл політичних лідерів;
- захист людських прав та свобод;
- поширення інформації та нових ідей;
- зміцнення та розвиток демократичних держав.

Основні ознаки громадянського суспільства:

- громадські асоціації утворюються шляхом самоорганізації, а не державним актом;
- їхні члени визнають один за одним рівні права та рівні можливості впливу на програму та дії об'єднання;

- їхні члени визнають принцип рівної політичної свободи за своїми опонентами і відмовляються від домінування та нав'язування власних цінностей, поглядів, ідей іншим групам;
- у своїй діяльності ці асоціації не повинні переступати через нормативні приписи демократичного суспільства;
- толерантність, чесність, громадянська свідомість, відмова від нелегітимного фізичного насилля;
- високий рівень морального, громадського, правового виховання;
- висока суспільно-корисна активність кожної особистості;
- високий професіоналізм недержавних установ, закладів, об'єднань та політичних партій;
- високий рівень асоціативних зв'язків;
- тісна взаємодія громадянського суспільства з представниками влади різних рівнів.

Добре розвинена соціальна структура передбачає існування різноманітних соціальних груп, члени яких усвідомлюють спільні інтереси, об'єднуються довкола них та відстоюють їх. Різні політичні та громадські організації утворюють систему, яка відображає цю строкату соціальну структуру.

Її головні функції полягають у представленні та обстоюванні інтересів конкретних соціальних груп, доведенні цих інтересів у вигляді вимог, пропозицій, програм тощо до відома державних органів, органів влади й місцевого самоврядування.

Останні через свою законотворчу та виконавчу діяльність мають враховувати й задовольняти інтереси різноманітних груп населення, оптимально збалансовувати та узгоджувати їх, підтримувати стабільний стан суспільства і запобігати соціальним конфліктам.

Громадянське суспільство ґрунтується на пріоритеті людини — громадянина, заради якої і існує ця розгалужена система представництва інтересів і управління справами суспільства.

Держава повинна виступати гарантом прав людини, політичних свобод, створювати умови, які сприятимуть розкриттю й реалізації потенцій громадян, усебічному вияву їхніх ініціатив, творчих можливостей і здібностей. Державні органи повинні реагувати на запити і потреби соціальних груп, видавати законодавчі акти, стежити за їхнім виконанням

в інтересах своїх громадян та за порядком у суспільстві, запобігати виникненню та вибухові соціальних конфліктів. Якщо ж конфлікти виявляються у суспільному житті, держава повинна знайти оптимальні шляхи для їхнього вирішення у мирний цивілізований спосіб.

Найважливішими ознаками громадянського суспільства є свобода комунікації, релігійна толерантність, правова рівність, партійний плюралізм, загальне виборче право, свобода преси.

Нормативними підвалинами громадянського суспільства є процедури раціональності. Святість закону, прав людини і раціональної комунікації — основні принципи суспільної взаємодії.

Громадянське суспільство — це цивілізоване суспільство. Цивілізованість як норма поведінки громадян може існувати лише в громадянському суспільстві, і якщо вона виявляється як виняток в інших суспільствах, то лише у вузьких межах.

Цивілізованість — визнання поряд із приватним інтересом зобов'язань перед спільнотою громадян.

Сучасні уявлення природи громадянського суспільства базуються на 3-х ідеях:

- ідея свободи, що завжди втілює прагнення особистісної автономності;
- ідея права, завдяки якому суспільство здійснює прагнення до солідарності;
- ідея демократичного розвитку, що відповідає принципам розумності людського співіснування.

Розвинене громадянське суспільство характеризується такими якісними вимірами:

- для успішного функціонування і розвитку громадянського суспільства необхідною є наявність розвинутої соціальної інфраструктури, в якій мають знайти своє відображення різноманітні форми власності, інтереси людей, груп і прошарків населення і яка також повинна мати розвинуті горизонтальні зв'язки;
- громадянському суспільству притаманний високий рівень розвитку особистості — у соціальному, інтелектуальному і психологічному ас-

пектах, внутрішня свобода особистості та здатність активно включатися до різноманітних сфер діяльності;

- в економічній сфері ознакою розвиненості громадянського суспільства є створені на ініціативній основі численні підприємства недержавного сектору — з приватними і колективними формами власності;
- у соціальній сфері серед таких показників виокремлюються: недержавні засоби масової інформації, а також механізми формування і вираження суспільної думки з метою вирішення соціальних конфліктів, розвиненість форм самоврядування, суспільних організацій та рухів;
- у політичній сфері показниками повноцінного громадянського суспільства можуть бути різноманітні суспільно-політичні об'єднання, партії та рухи, діяльність яких спрямована на захист прав та свобод громадян, а також на збереження базових принципів демократії;
- у духовній сфері розвиненість громадянського суспільства визначається свободою думки, слова, совісті, існуванням механізмів для їхньої реалізації, для забезпечення можливостей самовираження особистості, її духовного розвитку.